

P.P
שולם
9321
ירושלים
Jerusalem

דעת פרט

כתב עת ליצירה
צעירה, ישראלית, יהודית וציונית מתחדשת

אדם ואדמה

גליון 7 | סיוון התשע"א | מאי 2011

עין פרט בוגרים
המדרשה למנהיגות חברתית
EIN PRAT - THE ACADEMY FOR LEADERSHIP

עמיחי וסרטיל

יסודות:

אולי

להקריח אותה

נמוכה, נושמת, מעפפת,

מלאה חיים.

ממנה באת האליה תשוב

עקש תרבות.

ואולי

למעלה, אל האור

להתנער מהכח, המשיכה, הארציות,

גבוהה, אסתטית, מעטרת ומאפפת.

שקופה

לא מוחשית.

ואולי

לרוות פשטות

ללא תקחום,

לזרם ללא כוון.

הטבע

הוא המורה הטוב ביותר.

אבל

מאגרפת אליו בעדינות עוצרת נשימה

אך מהנשאת מעליו

בצבעים של חלב ודבש.

מודעת לחיוניותו אבל שואפת

נשאת ברוח

ולא כבה.

”האדם אינו אלא קרקע ארץ קטנה”

’האדם אינו אלא..’ בשירו זה מבטא שאול טשרניחובסקי (1875-1943) את הניגודיות בין האדם שהוא מצד אחד כל כולו השתקפות של סביבתו, אדם שאין בו משלו או כפי שכותב טשרניחובסקי בשירו: ’האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו’. ומצד שני, הרוח היוצרת שבאדם היא דווקא מרחבית ואינסופית: ’באותה פינת ארץ אשר בה נולדתי, יש נע ונד מאז ומעולם, נודד נצחי“. רוח שאינה מוצאת מנוח. השניות הזו בין האדם לבין רוחו, קורעת את נפשו של המשורר, היא תוצר הדיאלקטיקה אותה מגלה היוצר כלפי שורשיו התרבותיים וההיסטוריים, המאיימת ליצור זרות בינו ובין עמו כדברי טשרניחובסקי: ”ושירי נוכרי, שירי זר ללב אמיתי, ערירי כי יופיע וערירי כי ילך“.

’אדם ואדמה’. רוח. מי מאתנו לא חש מדי פעם בפעם, בתחושות ניכור המציפות אותו לצד תחושות שייכות בלתי מוסברים? בבית, בלימודים, בעבודה ואפילו במגרש הכדורגל בשכונה. האם ניתן להתגבר על האמביוולנטיות הזו? אם כן, האם זה באמצעות הפתרון הקדמוני של אדם ללא אדמה - ’נע ונד’? נדמה כי מוצא למבוכה זו נוכל למצוא באמצעות שיח מתמיד של האדם היוצר עם עצמו ועם אדמתו באמצעות השפה. בימים כאלו כאשר נדמה כי ’אדם אֵין לעבוד את האדמה’, גדולה וחשובה שבעתיים מלאכת יצירת השפה כמכוננת תרבות וזהות אישית וקהילתית, ואנו מזמינים אתכם להצטרף ליצירה.

לפניכם הגליון השביעי של ’דעת פרט’ ובמרכזו עומדים ’האדם והאדמה’. אנו מזמינים אתכם להצטרף למשפחת המנויים שלנו ובכך להשתתף בשיח, להעצימו, ולקחת חלק בבניין השפה והתרבות הצעירה בישראל.

’ורעי קיץ’. בהזדמנות זו אנו מבקשים לברך את חברתינו קרן לרגל נישואיה למשה, ואת חברינו עמיחי לרגל נישואיו ללירן. אנו מודים לאנשיל פפר על העמדת סדנת הכתיבה לבוגרים שהתקיימה במהלך החודשים האחרונים, ועמו לכל משתתפיה. ברכות והודאות לכל יוזמי ומקימי ’בית המדרש’ במכון ’כרם’ שיהווה בית חם לכל הלומדים והיוצרים. המערכת

תוכן

- 1 יסודות | עמיחי וסרטיל
- 2 קולות מתוך האדמה | נעם אוחנה
- 5 ויקרא שמו אדם | נחמה רונצוויג
- 6 האדם והפריפריה | מירית בת חורין
- 8 השיח הציוני | ד"ר רן ברץ
- 10 ציונות ושואה | אליהו זרד
- 13 והיה לזכרון | אסף פילה
- 14 לחיות בכבוד בארץ ישראל | גלעד שור
- 17 הפוך בה והפוך בה | פולינה סקלארבסקי
- 18 טוב לעשות בעד ארצנו: עמותת מדור לדור | לימור ברוכי
- 20 שאני אדמה ואדם | תמר זעירא
- 23 אתיופיה | מאיה פרידמן
- 24 בין אדם לאדמה | מוטי פסל
- 26 השפה וצמצום של סיפור | אסף שוחט
- 28 כאן על פני האדמה | גילה מיכאלי

”האדם אינו אלא תבנית ארץ קטנה, האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו...“,
”כתבנית אותה פינה, אשר בה נולדתי. התפרשו תולדות חי, נגלה גם מזלי, טייתי את חלומי כצלמה וכדמותה. בנפש חופשית, חפה מכל סדק וקרע, ובלבב שלם בכל נימיו, בניב-הרמוניה היית תועה וגלמוד בעדת בני עמי, עמוסי ברכת ”קברים גודלים“ וקללתם. ושירי נכרי, זר ללב אמיתי, ערירי כי יופיע וערירי כי ילך, באפס לבב קולט אותו ואותו בת קול, כאותה צווחת נשק בודד, צווחת פרא. וכאותה רוח אשר תדד לעולמים, נדדתי מים ועד ים כל ימי חי. והיה ברצוני לבוא עד הים הדרומי, ויגדרו דרכי הרים... ואיפה אבנה את קיני? עוד מרחב ועוד דרכים – איה מקלי אלך?“
”לא נגזים אם נאמר, שתרבותנו היתה טבועה כל השנים בחותם הצרכנות. יצאנו ידי חובת התרבות בהנאה רוחנית בלבד. וזהו קנה-מידה של התרבות? עם בעל-תרבות-גבוהה ניכר לא בתצרוכות של סבון, חלב ושירים, אלא בעיקר – בייצורם, וזוהי נקודת הכובד וגם מקום-התורפה של תרבותנו, עד לתקופתנו“
(אברהם רגלסון, 1891-1955).

המערכת

המערכת (לפי סדר א-ב)
אפלבאום קרן (רכות בוגרים)
ברוכי לימור (המשך ז')
וסרטיל עמיחי (אלול ג', אלון)
לסנר אסף (המשך ו')
מורד נעמה (אלול ג', אלון, המשך י"א)
נילי רון (אלול ג' אלון)
סקלארבסקי פולינה (רכות המשך ח')
פילה אסף (אלול ג', יער)
עריכה לשונית: אור שפירא (אלול ב', ג'-יער)
תמונת השער: עדי שרעבי
גרפיקה: חמוטל לורנס
דעת פרט | כתב עת ליצירה צעירה, ישראלית, יהודית וציונית מתחדשת | מיסודה של מדרשת 'עין פרט' למנהיגות חברתית
כתובת המערכת לפניות: daatprat@gmail.com
למשלוח יצירות: editor.daatprat@gmail.com
למנויים: info.daatprat@gmail.com

קולות מתוך האדמה

עץ, פרי וטעם

"וַיֹּאמֶר אֱלֹ-הִים, תִּדְבָּר אֱדָרְךָ דְבָר עֵשֶׂב מְזֻרִיעַ זָרַע, עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְרִי לְמִינּוּ, אֲשֶׁר זָרַע-בוּ עַל-הָאָרֶץ; וַיְהִי-כֵן. וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְבָר עֵשֶׂב מְזֻרִיעַ זָרַע, לְמִינֵהוּ, וְעֵץ עֵשֶׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרַע-בוּ, לְמִינֵהוּ; וַיֵּרָא אֱלֹ-הִים, כִּי-טוֹב"[[]^{דרוש מקור]}

קול א-לוהים קורא אל האדמה, על מנת לעורר את הכוחות הרדומים שבקרבה, להעלות מתוכה אותות חיים, כוחות של צמיחה, של התפתחות, של פריצה. הבריאה כאן היא מיוחדת במינה. הציווי כאן קורא לבריאה של קומפלקס מורכב: עץ שהוא פרי בעצמו, ועם זאת גם יוצר פרות. אמצעים שהם מתוקים ומספקים ובו בזמן גם יוצרים בעצמם. הפרי והעץ קשורים בקשר הדוק ובלתי נפרד, לא רק קשר של אמצעי ומטרה, אלא גם קשר של חוויה אחת, טעם אחד.

אבל האדמה לא נענתה לאותה קריאה. "וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ... וְעֵץ עֵשֶׂה-פְּרִי", עץ שאיננו פרי בעצמו, עץ שמרוכז רק ביצירה שהוא יוצר, אך לא בהוויה שלו עצמו. עץ שראוי בעיני עצמו רק אם הוא יצר יצירה בעלת טעם, רק אם הגיע להישג, אך ערך הקיום שלו עצמו לעולם יהיה בעיניו מוטל בספק.

טעמה של הדרך מריר, נוקשה וכואב. רק בסוף התהליך הארוך זוכים אנו לטעום את הטעם, להרגיש את המשמעות, את הסיפוק, וגם זאת רק לרגע. כי מה בכלל התכלית של הפרי? ומה אני שווה אם הוצאתי רק פרי אחד? מה אני אגיד לבוס, למרצה, לבן הזוג, לילדים, להורים, לסבא ולסבתא, לחברים? מאבק בלתי פוסק על החיים, על הזכות להתקיים.

אי הציות של האדמה

הציווי האלוהי ומימושו עלי אדמות אינם עולים בקנה אחד. א-לוהים בכבודו ובעצמו מצווה את האדמה לברוא את העולם כפי תכניתו, כיצד קורה אחרת?

"חטאה הארץ, הכחישה את עצמיותה, צמצמה את חילה, הלכה אחרי מגמות ותכליתות, לא נתנה את כל

חילה הכמוס להיות טעם עץ כטעם פריו, נשאה עין

מחוץ לה, לחשוב על דבר גורלות וקריירות"[[]^{דרוש מקור]}

הרב קוק האניש את האדמה. הוא ראה בה ישות בוחרת, וככזו, ישות המסוגלת לחטוא, אבל חשוב מכך, להטביע חותם נצחי על המציאות החולפת.

הארץ התכחשה לעצמיות האמיתית שלה, צמצמה את הכוחות האדירים שלה ויצרה בריאה חלקית, עולם חלקי, עולם חסר. האדמה בורחת מהעצמיות שלה, מהיותה עצמה. האדמה לא מבינה איך חוליה בשרשרת, אבן בפירמידה, חלק בפאזל, יכולים להיות בעלי טעם, בעלי זכות קיום עצמאית. היא אינה מבינה את קולו של א-לוהים, ולכן בוראת אמצעי שהוא כמוה – חסר טעם אך עושה את העבודה. היא אינה חשה את המתיקות שלה עצמה, ולכן מחפשת טעם שלהבנתה יכול לבוא רק בסוף, רק אחרי הרבה עבודה ורק מחוצה לה.

אם האדמה הייתה בוראת עץ בטעם פריו, הייתה היא, כיוצרת של העצים כולם, מכילה את טעמיהם של הפירות כולם. טעמה הפנימי, העמוק, של האדמה, היה נחשף ומתגלה. הפירות עצמם היו פורים ומפרים. היצירה לא הייתה נעצרת בפרי היחיד, אלא גם הוא היה גדל ומתפתח ומביא פירות בעצמו, לאין שיעור.

הקיום שנוצר בעקבות הצמצום הזה, הוא קיום של חיפוש מתמיד אחר הטעם העצמי, הפנימי, האחד, במקומות החיצוניים לנו: ריצוי אחרים ושכחה עצמית. כך לעולם לא יוכל לבוא צימאון זה על סיפוקו. יכולות להיות הנאות מסויימות, רגיעות מסויימות, רגע של נחת, תחושה של מציאה. אך היא חולפת כלעומת שבאה, ומותירה תחושה של ריקנות חמוצה.

חטא האדם

וכמו האדמה, חטא האדם.

"וַיִּקַּח ה' אֱלֹ-הִים, אֶת-הָאָדָם; וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן-עֵדֶן, לְעַבְדָּהּ וּלְשָׁמְרָהּ; וַיֹּצֵא ה' אֱלֹ-הִים, עַל-הָאָדָם לְאמֹר: מִכָּל עֵץ-

הָגֶן, אָכַל תֹּאכַל. וּמִעֵץ, הַדֶּעַת טוֹב נָרַע--לֹא תֹאכַל, מִמֶּנּוּ; כִּי, בַּיּוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ--מוֹת תָּמוּת"[[]^{דרוש מקור]}

"וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תִאְנֶה-הוּא לְעֵינַיִם, וְנִחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל, וַתִּקַּח מִפְּרִיו, וַתֹּאכַל; וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּה, וַיֹּאכַל"[[]^{דרוש מקור]}

"וּלְאָדָם אָמַר... אֲרוּרָה הָאֲדָמָה, בְּעִבּוּרְךָ, בְּעֶצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ; וְקוֹץ וְדַרְדַּר, תַּצְמִיחַ לְךָ; וְאָכַלְתָּ, אֶת-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: בְּזַעַת אִפְּיךָ, תֹּאכַל לֶחֶם, עַד שׁוֹבְרָךְ אֶל-הָאֲדָמָה, כִּי מִמֶּנָּה לְקַחְתָּ"[[]^{דרוש מקור]}

"חטא האדם הראשון, שנתנכר לעצמיותו, שפנה לדעתו של נחש, ואבד את עצמו, לא ידע להשיב תשובה ברורה על שאלת 'איכה?', מפני שלא ידע נפשו, מפני שהאניות האמיתית נאבדה ממנו."[[]^{דרוש מקור]}

"אדם הראשון היה שרוי במצוקה עמוקה. הוא לא ידע עם מי להזדהות: עם הבורא, אשר אוסר עליו את עץ הדעת, או עם האישה אשר אוסרת אותו בעבותות של אהבה. ברגע הראשון, לא היה לו שום ספק, לאדם הראשון. הייתה לו מספיק דעת להתנתק מעץ הדעת. עד שנפל עליו פחד.

אדם מפחד לאבד את אשתו.

אדם מפחד לאבד את אשתו ומאבד את זהותו.

ברגע של חולשה הוא הרשה לאישה לעצב את דעתו. ככה הפך אדם הראשון לאדם מעוצב, והביא אל העולם מחלה ממאירה שקוראים לה עצבות. ככה הפך אדם הראשון לאדם מכור, והביא אל העולם את אסון ההתמכרות לאל זר, לכוח חיצוני.

כל סוגי ההתמכרויות בעולם משורש אחד הן נובעות.

שורש של בריחה מעצמיות.

והאנושות מצפה להבראה, מצפה להיגמל מהרגל של

תלות, מהרגל של לברוח מעצמיות."[[]^{דרוש מקור]}

הבורא הוא לא רק זה שברא את המציאות, אלא זה שקולו מפעם בה, שרוחו מרחפת בה. עצם מהות המציאות היא נשמה שנפח בה. האישה היא כל החברה האנושית באותם ימים. אנחנו מעוצבים לא רק על ידי בני זוג או משפחה, אלא גם ובעיקר ע"י החברה, ע"י נורמות חברתיות של מעמד, הצלחה, חשיבות. הרצון להיגמל מההרגל הנוח והמוכר כל כך נתקל בקשיים ומחסומים רבים, מאז ועד היום.

עפר מן האדמה

נראה במבט ראשון, כי חטאו של האדם הוא המשך ישיר לחטאה של האדמה. האדמה יצרה עולם של לחץ, קוצר רוח,

מירוץ מתמיד אחר סוף התהליך ובמקביל קושי גדול להימצא בתהליך של בנייה, של צמיחה, של יצירה.

כמעט קשה להאשים את האדם בחטאו. הקשר הזה, בין חטא האדם לחטאה של האדמה, כמעט דורש לומר כי הגישה התכליתנית ריחפה בחלל העולם מיומה השלישי של הבריאה, הוטבעה במראות העצים הממלאים את גן העדן ומבשמים את האוויר, מה שנטע באדם –

מבלי שהייתה לו שליטה על כך – את תפיסת העולם הזו, וגרם, מאוחר יותר, לבחירה בידיעות רבות, על פני מודעות אחת.

הגזירה שנגזרה על האדם בעקבות החטא מתאימה להפליא לחטא עצמו. האדם שאיבד את היכולת לראות את קיומו כבעל ערך, את קיומו של העץ כבעל ערך, ואת קיומו של פרי העץ כבעל ערך (כי גם לגביו תישאל שאלת התכלית בסופו של דבר) – נענש בכך שעבודת האדמה שלו רצופה סבל ומכאובים. הוא נענש בהקרנה מתמדת של הסרט אותו חשב וחטא, למשך כל ימי חייו, תמונה של אדמה קשה שמצמיחה קוץ ודרדר, ושל עולם בו "נחים רק בקבר".

עם זאת, עיון מדוקדק בפסוקים מראה כי רובד נוסף צפון בין

הצטרף כמנוי וקבל את הגיליון המלא עד הבית!

בואו להרחיב את מעגל המנויים של דעת פרת

רכשו מנוי שנתי לארבעה גיליונות
בעלות של 40 ש"ח בלבד, כולל משלוח.

רשמו גם את חבריכם שאינם מבוגרי המדרשה ואנו נצרך לגיליון ברכה בשמכם.

גיסא, אך דורש התבוננות והעמקה מאידך גיסא, הוא שנאמר עליו "וירא א-לוהים כי טוב".

זאת אומרת, שיש לאדם אפשרות אמיתית של בחירה. האדם נדרש לחשוף את המבט הזה מכיסויו במהלך עבודתו בגן עדן. השהות בטבע, בין העצים, היתה צריכה לאפשר לו להקשיב פנימה, אל הקול האלוהי שמפעם בהם ולראות את המימד הנסתר של קיומם. הייתה כאן קריאה לאדם להתעלות מעל עצמו, להתעלות מעל הטכניות והסיזיפיות של עבודת האדמה, ולגלות את קולו של א-לוהים בעצמו.

אך האדם בחר בפחד. עפי' תורת הסוד, קיומנו על פני האדמה כולו הינו תיקון לאותו חטא, לאותו פחד, לאותה החמצה. קריאה לחיים של הקשבה, של ראיית הטוב, של הערכת התהליך והקיום עצמו, נשקפת אלינו מבין אותיות הסיפור. קולו של א-לוהים הקורא "עץ פרי עושה פרי" עודו מהדהד בעולם, מממתין להתפקחות, לטעימה של עצם החיים, טעם גן עדן, בחיי היום יום הפשוטים. מה יכול להחזיר אותנו למבט כזה, אם לא הקשבה, מגע, נשימה, חשיפת קול א-לוהים שנברא ונטמן בתוך הצמיחה עצמה?

האותיות.

לאחר ציוויו של א-לוהים מופיעות המילים "וַיְהִי-כֵן". כלומר, מילותיו של א-לוהים, עץ פרי עושה פרי, אכן התקיימו, למרות חטאה של הארץ. מהי משמעותו של קיום זה? בנוסף, לאחר שמסופר מה עשתה הארץ, הפסוק נחתם במילים "וַיְהִי-כֵן-לְהָיִים כִּי-טוֹב", מדוע הביצוע נראה טוב בעיני א-לוהים? הרי הוא ציווה אחרת.

נראה לי לפרש, שהיצירה הזו, של תחילת החיים על פני האדמה, באמת מכילה בעומקה מודל מורכב יותר של יחסי אמצעים-תכלית. בעומק המציאות, במקום נסתר, שרד הבל פיו של א-לוהים, נשתייר אופן ההסתכלות הפנימי, בו טעם העץ הוא טעם הפרי, בו לחיים עצמם ולהוויה עצמה, יש טעם. אופן הסתכלות זו אכן נברא, והביטוי לכך הוא במילים "ויהי כן". עם זאת, אופן ההסתכלות הפנימי מוסתר ונחבא מתחת לאופן החומרי, הטבעי והפשוט בו העולם מוצג ואותו מכירים גם אנחנו. האדמה מבטאת את החומר, את הצד הפיזי של המציאות בו יחסי אמצעים-תכלית ברורים מאוד. ברור מאוד מהו האמצעי ומדי התכלית, וברור גם ההבדל ביניהם. המבט הרוחני קיים אבל נסתר. המודל הזה, בו מבט רוחני על העולם הוא אפשרי מחד

1. בראשית א, יא-יב.

2. אורות הקודש חלק ג', עמ' קמ.

3. בראשית א, טו-יז.

4. שם ג, ו.

5. שם ג, יז-יט.

6. אורות הקודש חלק ג', עמ' קמ.

7. דוד בן יוסף, "האם יש סיכוי לאהבה" הוצאת מבע.